

Bildiri Özetleri / Abstract Papers

Sempozyum / Symposium

18 - 19 Ekim / October 2019

30. Yılında (1989-2019)
Bulgaristan'dan Türkiye'ye
ZORUNLU GÖÇ

30th Year of the
Forced Migration
from Bulgaria to Turkey

TÜRK TOPLUMUNUN DEĞERLERİ VE GÖÇ

Nedim İPEK*

ÖZET

Göç, kişinin, grubun veya kitlelerin geçici veya daimi statüde yer değiştirmesidir. Göçleri gerçekleştirildiği yöne, katılan kişi sayısına ve sebeplerine göre tasnif ederken serbest ve zorunlu olmak üzere kabaca ikiye ayırabiliriz. Zorunlu göç, kişi, grup veya kitlelerin kimliğini oluşturan değerlerini korumak adına gerçekleştirdiği nüfus hareketleridir.

Türk toplumu tarihi süreç içerisinde insani değerlere önem vermiştir. Bu nedenle Türk toplumunun hâkim olduğu devletlerde hemen tüm bireylere ve cemaatlere değerleri ile yaşama imkânı tanınabilmiştir. Oysa Osmanlı Devleti'nin terk ettiği coğrafyada kurulan ulus devletler özellikle Türk ve Müslümanlara değerleri ile yaşama imkânı tanımayacaklardır. Bu noktada çeşitli kısıtlamalar ve baskılar getireceklerdir. Bu ise 1774'den bugüne kadar Kırım, Kafkaslar, Balkanlar, Afganistan, Irak ve Suriye'den Anadolu'ya nüfus göçlerine sebebiyet vermiştir.

Bildiride tarihi süreç içerisinde Bulgaristan sahasından Türkiye'ye yönelik gerçekleşen göçlerin sebepleri değerler açısından ele alınıp irdelenecektir.

---

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

ZORUNLU İSİM DEĞİŞTİRME SONRASI BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN YENİ İSİMLERE YÖNELİK TUTUM VE TEPKİLERİ

Neriman ERSOY HACISALİHOĞLU*

ÖZET

Bu tebliğimde zorunlu isim değiştirme sonrası Bulgaristan Türklerinin yeni isimlere yönelik nasıl bir tutum ve tepki verdikleri konusu ele alınacaktır.

Aralık 1984'de Komünist partisinin Bulgaristan'da yaşayan Türklere yönelik çok farklı bir uygulaması söz konusu olmuştur. Bulgaristan Hükümeti kendi sınırları içinde yaşayan bütün Türklerin isimlerini değiştirme kararı almıştır. Bu kararın altında aslında Türklerin Türk ve Müslüman olmadıkları, Bulgar oldukları iddiaları vardı. Bu süreçte Bulgar medyası buna yönelik yayınlar yaparak Türkleri buna ikna etmeye çabaladı.

Aslında bu asimilasyon politikasını 1908 yılında yeni bağımsızlık elde eden Bulgaristan kendi sınırları içinde yaşayan Müslümanlara sadece birkaç sene sonra zorla uyguladı. Balkan Savaşları döneminde Müslüman Pomaklar ağır baskılar altında Hıristiyanlaştırılmaya çalışıldı. Daha sonra siyasi şartların değişmesiyle bu adımdan geri dönüldü. Fakat daha sonra yaşanan aşırı milliyetçi ve sosyalist rejimler altında benzer uygulamalara başvuruldu.

Bulgaristan'da yaşayan Türkler ve diğer Müslüman topluluklar kendilerine zorla dayatılan Bulgar isimlerini dönemin el verdiği imkanlar dahilinde reddetmeye çalışmış ve farklı tepkiler ortaya koymuştur. 1984-1989 arası dönemde de çok farklı şekillerde tepkiler ortaya çıkmıştır. Bazıları isim değişikliğine direnmiş ve

---

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

hapse düşmüş ve işkence görmeyi göze almıştır. Bu süreçte bir çok pasif direniş şekilleri de görülmüştür. Bu tepkileri ortaya koymak amacıyla çalışmada dönemin hatıraları ve göçmenlerle yapılan mülakatlar ana kaynağı oluşturacaktır.

Bulgaristan'da 1984 yılının Aralık ayında Türklerin isimlerini zorla değiştirme şeklinde başlayan olayların Türk basınında ilk yer alması 8 Ocak 1985 tarihinde yani olayların başlamasından kısa bir süre sonra, Milli Gazete'de yayımlanan haber ile olmuştur. "Bulgar Zulmü" başlıklı yazıda, Türkiye'deki Bulgar göçmenleri Bulgaristan'daki akrabalarının isimlerinin zorla değiştirildiğini bir toplantı düzenleyerek kamuoyuna ve dönemin Devlet Bakanı Mesut Yılmaz ile dönemin Maliye ve Gümrük Bakanı Ahmet Kurtcebe Alptemoçin'e anlatmışlardır.¹

¹ "Bulgar Zulmü", Milli Gazete, 8 Ocak 1985, s.1.

1989 GÖÇÜ VE BULGAR KAMUOYU

Suzan ERTÜRK*

ÖZET

1984-1989 yılları arasında Bulgaristan'daki Todor Jivkov yönetiminin Türk azınlığa karşı girdiği ve “Yeniden Doğuş” süreci adı verilen silah zoruyla asimilasyon siyasetine Türkler yıllarca büyük bir direniş göstermiş, pek çok kurbanlar vermiştir. 1989 yılının Mayıs ayında gelindiğinde ilk olarak Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda başlayan Türklerin kitlesel açlık grevi ve barışçıl protestoları karşısında zor durumda kalan Jivkov, binlerce Türkü Avrupa ülkelerine sınır dışı etmesinin ardından, Türkiye'yi göç etmek isteyenlere sınırlarını açmaya davet etmiştir. Türkiye'nin sınırlarını açmasının ardından göç hazırlığına başlayan Türkler, topluca ve demonstratif bir şekilde işe gitmeyi bırakmıştır. Bu durum pek çok işyerinin kapanması ile sonuçlanmıştır. Kısa sürede yüzbinlerce Türkün Türkiye sınırına yığılması karşısında Bulgar kamuoyunun verdiği ilk tepki şaşkınlık olmuştur. Ardından da strese kapılmıştır. Rodoplar bölgesi neredeyse yarımından fazla bir iş gücü kaybına uğramıştır. Bulgarlar, Türklerden boşalan işleri de yapmak zorunda bırakılmıştır. Göç edenlere karşı tepki giderek artmış ve bunlar ‘nankörlük’ ve ‘hainlikle’ suçlanmışlardır. Köşeye sıkışan iktidardaki Komünist Parti, hem ülkenin izolasyondan çıkması hem de pozisyonunu koruması için 10 Kasım 1989'da Jivkov'u iktidardan uzaklaştırmıştır. 29 Aralık'ta aldığı bir karar ile ise, Türklerin gasp edilmiş olan temel hak ve özgürlüklerinin yeniden iade edileceğini bildirmiştir. Bu duruma bilhassa Türklerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdeki Bulgarlar büyük tepki göstermiştir. 1989 yılının sonu ile 1990 yılının başında Türkler ve Bulgarlar eş zamanlı olan gösterilere

---

* Öğr. Gör. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.

başlamıştır. Böylece Bulgaristan'da gn ardından etnik gerilim tırmanmış, hatta bir iç savaş tehlikesi ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: 1989 göçü, Bulgar kamuoyu, Jivkov yonetimi, asimilasyon siyaseti, Bulgaristan Türk azınlığı.

TÜRK AZINLIĞIN GÖZÜNDEN YENİDEN DOĞUŞ SÜRECİNE BULGAR HALKININ YAKLAŞIMI

Nevin TÜRKER YILDIZ*

ÖZET

1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye gerçekleşen büyük göçün arkasındaki en büyük faktör hiç şüphesiz ki komünist idarecilerin 1984 kışında başlattıkları, tüm Bulgaristan'daki Türkleri kapsayan zorla isim değiştirme faaliyeti ve beraberinde getirdiği baskılardır. Bulgar devletinin bu politikasının analizi literatürde geniş bir şekilde yer almaktadır. Bundan farklı olarak yönetilenlerin bakış açısının ne olduğuyla ilgilenen bu çalışma, odak noktası olarak politikanın asıl muhatabı Türklerle o dönem devletin asli unsuru olarak görülen Bulgarlar arasındaki karşılıklı ilişkiyi incelemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda dönemin politikalarından iki toplum ne oranda etkilenmiş, birbirlerine dair görüşleri değişiklik göstermiş mi, devlet tarafından uygulanmaya çalışılan asimilasyonist politikalara yönelik Bulgar halkının yaklaşımı nasıl olmuş gibi sorulara cevap aranacaktır.

Hatıratlara ve derinlemesine mülakatlar yoluyla yapılan görüşmelere dayandırılarak hazırlanmış olan bu çalışmada Bulgaristan'daki Türk azınlık ile Bulgar halkının bir nevi komşuluk ilişkileri incelenmiştir. Başvurulan hatıratlar, dönemi ve yaşanan sıkıntıları hafızasında iyi şekilde muhafaza etmeyi başarmış, ilgili politikalar nedeniyle devlet tarafından hapis cezasına veya sürgüne mahkum edilmiş kişilerin eserlerdir. Mülakatlar da daha çok Güney Bulgaristan kökenli, gerek kırsal bölgelerde gerekse şehir merkezlerinde ikamet etmiş, hem erkek hem kadın görüşmecilerden toplanan verilere dayanmaktadır.

---

* Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

KUZEYDOĞU BULGARİSTAN KADINININ ZORUNLU ASİMİLASYONA KARŞI MÜCADELESİ

Zeynep ZAFER*

ÖZET

Adınız elinizden alınıyor. Aidiyet duygunuz, milli hafızanız, benliğiniz, gururunuz yok ediliyor, geçmişinizi “gönüllü” olarak, kendi ellerinizle silmek mecburiyetiyle karşı karşıya kalıyorsunuz. Sahip olduğunuz tüm değerleriniz altüst ediliyor. Yaşatılan söz konusu acılar içinde kıvranan Bulgaristan’daki Türk ve Müslüman toplulukları, kısa bir süre içinde olgunluğa erişmiş ve atalarının miras olarak bıraktığı kutsal değerlerine sahip çıkabilmek için karşı koymayı, ölümüne mücadele etmeye başlamıştır.

Zorunlu asimilasyona karşı kararlılık içinde mücadele eden cesur erkeklerin yanında yer alan kahraman kadınların sayısı az değildir. Fakat onların bu konudaki önemli katkıları günümüze kadar ayrıntılarıyla araştırılıp ortaya konulmuş değildir. Kadınlar 1970–1974 ve Aralık 1984 – Ocak 1985 zorunlu asimilasyon süreçlerinde olduğu gibi 1989’un Mayıs ayında bu uygulamalara karşı başlayan barışçıl protestolarda da ön saflarda yer alarak çok önemli rol oynamıştır. Kuzeydoğu Bulgaristan Türklerinin düzenlediği Mayıs protesto yürüyüşlerinde insanlara karşı ateş açılmış, şehit olan dokuz kişi arasında genç bir kadın silahla vurulmuş, yüzlerce kadın yaralanmış, tutuklanmış, işkence ve şiddet görmüştür.

Bu çalışmada Kuzeydoğu Bulgaristan Türklerinin 1985’ten 1989’a kadar zorunlu asimilasyona karşı verdiği mücadelede yer alan kadınların katkıları ele alınacaktır.

---

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bulgar Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, zkelesh@gmail.com

1989 ZORUNLU GÖÇÜ ÖNCESİ BULGARİSTAN'DAKİ TÜRK AZINLIĞINA UYGULANAN BASKILAR

Hasan DEMİRHAN*

ÖZET

Bulgaristan'ın tarih sahnesine çıktığı 1878 Berlin Antlaşması'ndan sonra Bulgar milliyetçileri tek etnik kökene dayanan bir ulus oluşturmak için ülkedeki azınlıkları tasfiye işlemine giriştiler. Bulgaristan kurulduğunda nüfusun yarısını oluşturan, ancak 1920'li yıllardan sonra nüfusun %10'una indirgenen Türk azınlığın varlığı Bulgar milliyetçileri için ülkelerindeki en büyük tehdit unsuru olarak görülmekteydi. Bu anlayış doğrultusunda Türkler, Bulgaristan tarihinin farklı dönemlerinde katliamlara uğradılar ya da Türkiye'ye zorunlu göçe mecbur bırakıldılar. 1984 yılında Bulgar komünist parti iktidarı Bulgaristan'daki Türklerin kökeninin Bulgar olduğunu iddia eden Yeniden Doğuş Süreci (Soya Dönüş) adında bir kampanya başlattı. Bu kampanya ile Bulgar komünist idarecileri Bulgaristan'da asırlardır yaşamını sürdüren Türk varlığını inkâr ederek 1984 yılı Aralık ayından itibaren üç ay içerisinde ülkede yaşayan bir milyondan fazla Türk'ün isimlerini zor kullanarak Bulgar isimleriyle değiştirdi. Bulgaristan'da Türkçe yayınlar kaldırıldı. Türkçe konuşmak, Türk müziği dinlemek, geleneksel Türk kıyafetleri giymek, Türk örf ve adetlerini yerine getirmek, Türk milli ve dini bayramlarını kutlamak, Türk ölümlerini ayrı Türk mezarlığına gömmek gibi Türklüğü ifade eden bütün ritüeller yasaklandı. Bu baskılar sonucunda Bulgaristan Türklerinin 1989'da anavatana zorunlu göçü gerçekleşti.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih bölümü.

BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN GÖÇ DEVRİ BİTTİ Mİ?

Is the Immigration Era Over for the Turks Of Bulgaria?

Nurcan BAKLACIOĞLU* - Haydar EREN AKIN*

ÖZET

20. yüzyıl Bulgaristan Türkleri tarihinde her on yılda tekrar eden toplu göçlerin devriydi. 21. yüzyılda beklenen küresel ve yerel çevresel, siyasi, iktisadi ve toplumsal gelişmeler, Bulgaristan Türklerini gerek Bulgaristan siyaseti ve iktisadı bağlamında, gerekse de Türkiye-Bulgaristan ilişkileri ve sınırötesi siyaset ve iktisat ağları bağlamında etkileyecektir. Bulgaristan Türkleri Avrupa ile Türkiye arasında sınırötesi alanlara dağılmış bir azınlık ve göçmen topluluğu olarak farklı toplumsal, siyasal ve iktisadi deneyimler içerisinde geçerken, küresel krizler, küresel emek ve sermaye hareketleri, ve yeni devlet yapıları karşısında göç dışında ne tür stratejiler geliştirebilir, nasıl bir politika söylemi ve stratejisi ile bu meydan okumalarla baş edebilir sorusu önem kazanmaktadır. Sunum, farklı disiplinlerin ve farklı yaklaşımların bakış açılarından yola çıkarak 21. yüzyılda olası göçler ve bu göçlerin azınlığın siyasal ve toplumsal mekanizmalarıyla devre dışı bırakılma olasılıklarını da sorgulayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Bulgaristan, Bulgaristan Türkleri, Avrupa, Türkiye, Göç Devri

ABSTRACT

Twentieth century was the era of recurring mass immigrations that took place every decade in the history of the Turks in Bulgaria.

---

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi / Türkiye.

* Uzman, The French National Centre for Scientific Research / France.

Global and local, environmental, politic, economic, and social developments expected in the twenty-first century would affect the destiny of the Turks in Bulgaria from the point of view of Bulgarian politics and economy, Turkish-Bulgarian relations, and extraterritorial politics and economy relations. As a minority and an immigrant group scattered in the extraterritorial areas between Europe and Turkey, Turks in Bulgaria have been experiencing different social, political, and economic experiences; and questions such as what kind of strategies can be developed apart from immigration against new state structures, and how these challenges can be answered with a political discourse and strategy became important during global crises, and global labor and capital movements. This proceeding, emerging from different points of view of different disciplines and different approaches, will question probable immigrations of the XXI. century, and the possibility of these immigrations become dysfunctional with the political and social mechanisms of the minorities.

Keywords: Bulgaria, Turks of Bulgaria, Europe, Turkey, Migration Period

BULGARİSTAN CUMHURİYETİ'NDE AZINLIKLARIN TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİ

Şirin TABANLI*

ÖZET

1980'lerin ikinci yarısından itibaren yaşanan gelişmeler, Bulgaristan Cumhuriyeti'nde yüzyıllardır varlığını sürdürmüş olan Türk azınlığının kaderini derinden etkilemiştir. Komünist rejimin yıkılmasının ve uluslararası arenada yaşanan yapısal değişikliklerin akabinde, azınlıkların temel hak ve özgürlükleri bağlamında önemli değişiklikler vuku bulmuştur. Bulgaristan Cumhuriyeti'nin 1991 Anayasası, söz konusu temel hak ve hürriyetlerde önemli ilerlemeler yaratmıştır. Aynı zamanda, ülkenin Birleşmiş Milletler kuruluşları ile Avrupa Konseyi'nin hazırlamış olduğu çeşitli insan hakları sözleşmelerini imzalamış olması bu duruma ivme kazandırmıştır. İşbu bildiriyle, Bulgaristan Cumhuriyeti'nde var olan azınlıkların temel hak ve özgürlükleri yasal mekanizmalar çerçevesinde incelenmektedir. İşbu bildirinin bulguları; özellikle Bulgaristan Cumhuriyeti'nin 1991 Anayasası'na, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Avrupa Konseyi'nin Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmesi'ne ve bu hukuki mekanizmaların ülkedeki uygulanmalarına dayanmaktadır.

---

* Avukat.

TURKEY AND ITS BALKAN NEIGHBOURS: THE EU FACTOR

Dimitar BECHEV*

ABSTRACT

Over the past decade, Turkey has stepped up its engagement with the Balkans. Though former Yugoslavia grabs most headlines, the most important economic partners are the three EU member states in the East: Romania, Bulgaria and Greece. Turkey looms large in those countries' politics and foreign policies, as they sharing a border with it and are home to sizeable Turkish minorities. The presentation argues that both the geography and recent historical experience explain for this state of affairs. It highlights factors such as migration as well as the expansion of the EU which has lowered barriers to trade between Turkey and its Balkan neighbours. Lastly, looking at the case of Bulgaria in particular, the talk explores how concerns about migration from third countries across the Turkish border has shaped national policy at the EU level.

---

* Prof. Dr., Center for Slavic, Eurasian, and East European Studies (CSEES), dimitar.bechev@gmail.com

BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN 1989 GÖÇÜ: TOPLUMSAL, PSİKOLOJİK VE SİYASAL ETKİLERİ

*1989 Migration of Bulgarian Turks: Social, Psychological and
Political Effects*

Emin ATASOY*

ÖZET

Çalışmada bir yandan deetnizasyon ve etnosid olgularının kavramsal çerçevesi çizilmiş diğer yandan da Bulgaristan Türklerine deetnizasyon ve etnosid uygulandı mı sorularına yanıt aranmıştır. Bu çalışmada 1989 yılında Bulgaristan Türklerinin Bulgaristan'dan Türkiye'ye yaptıkları zorunlu kitlesel göçünün nedenleri, gelişimi, kapsamı, etkileri ve sonuçları tartışılmıştır. Ayrıca bu çalışmada 1989 yılındaki etnik göç dalgasının politik, demografik ve sosyo-kültürel boyutları tartışılmıştır. Bu çok boyutlu zorunlu göçün insani ve etik boyutlarını irdelemek, hem Bulgaristan hem Türkiye açısından toplumsal ve siyasal etkilerini ve yansımalarını ortaya koymak bu makalenin yazılma nedenlerinin başında gelir.

Anahtar Kelimeler: Etnosid, Deetnizasyon, Bulgaristan Türkleri, 1989 Göçü

ABSTRACT

In the study, the conceptual framework of the cases of de-ethnization and ethnocide was drawn, on the one hand and the answer to the question of whether de-ethnization and ethnocide

---

* Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. atasoy@uludag.edu.tr

was applied to the Bulgarian Turks was sought, on the other. In the present study, the reasons why the Bulgarian Turks were forced to a mass migration from Bulgaria to Turkey in 1989, its development, scope, impact and results were discussed. Furthermore, the political, demographic and socio-cultural dimensions of this ethnic migration wave in 1989 were discussed. Examining the humanitarian and ethical dimensions of this multi-dimensional forced migration and revealing the social and political effects and reflections in terms of both Turkey and Bulgaria are the principle reasons of this article.

Keywords: Ethnocide, De-ethnization, Bulgarian Turks, Migration of 1989

ASİMİLASYON POLİTİKALARINDAN ZORUNLU GÖÇE GİDEN SÜREÇ: BULGAR KOMÜNİST PARTİSİ'NİN TÜRK AZINLIĞA BAKIŞI VE 1989 ZORUNLU GÖÇÜNE GİDEN SÜREÇ

Nuri KORKMAZ*

ÖZET

Bulgaristan'ın ilk kurulduğu dönemden bu yana Türkler ülke gündeminde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Demografik yapının Bulgar hükümetinin istediği gibi olmadığı durumlarda Türkler uygulanacak siyasetin ilk hedefi olmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan düzende iktidara gelen Bulgar Komünist Partisi'nin ülkedeki Türk azınlıkla ilgili uygulamış olduğu siyaset hala tartışılmaktadır. İktidara geldiği ilk dönemde Türklere çeşitli haklar veren Komünist Parti daha sonra bu hakları geri almakla kalmamış, Osmanlı Devleti ile Bulgaristan ve Türkiye ile Bulgaristan arasında imzalanan anlaşmalarla Türklere verilen hakları geri almışlardır. Bunu Türklere yönelik yoğun bir asimilasyon siyaseti ve zorunlu göç takip etmiştir. Bu süreç daha önce farklı açılardan ele alınmış olmasına rağmen konuya Bulgar Komünist Partisi yetkililerinin bu kararları almış olduğu gizli Politbüro toplantılarının tutanakları incelenerek değerlendirilmemiştir. Bu çalışmanın amacı, 1990 sonrası süreçte Bulgar Devlet Arşivleri'nin yayınlamış olduğu belgeler ışığında Bulgaristan Türkleri'ne yönelik kabul edilen siyasetin hangi ortamlarda tartışılarak kabul edildiğinin incelenmesi olacaktır. Dönemin Bulgar yönetiminin Türklere yönelik bakışının demografik kaygılar ve Türk kültürünün etkisi ile farklı bir boyuta ulaştığı ve bunun neticesinde Türklerden önce zorunlu isim

---

* Doç. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

değişimi daha sonra da zorunlu göç ile kurtulmayı amaçladığı tartışılacaktır. Bu amaçla Bulgaristan Devlet Arşiv Belgeleri ve ikincil kaynaklardan yararlanılacaktır.

POLITICAL ACTIVITY OF THE TURKS IN POST-1989 BULGARIA

Yelis EROLOVA*

ABSTRACT

From November 10, 1989 to the present day, under the conditions of a new democratic government in Bulgaria, but also of a strong communist heritage in all public sectors, the Bulgarian citizens of Turkish origin, as well as other ethnic and religious communities, received a constitutional right to ethnic and religious self-determination, and equal civil rights. Turkish political participation has evolved into specific dimensions. On January 4, 1990, the Movement for Rights and Freedoms (MRF) was established under the leadership of Ahmed Dogan. Officially, this party is not considered ethnic because of a legal ban on formation of ethnic parties, but over the past 30 years it has been a main representative of the majority of Turks and Muslims in the country and, at certain times, it has strongly influenced national domestic and foreign policy and economy. The emergence of other ‘Turkish’ parties, such as the ‘Democratic Party of Justice’ in 1994 (under the leadership of Nedim Gendzhev), ‘National Movement for Rights and Freedoms’ in 1996 (under the leadership of Güner Tahir), ‘Democratic Wing Movement’ in 2003 (under the leadership of Osman Oktay), ‘People's Party for Freedom and Dignity’ in 2012 (under the leadership of Kasim Dal), ‘Democrats for Responsibility, Freedom and Tolerance’ in 2016 (under the leadership of Lütfi Mestan), and civic organizations such as ‘European Vision for

---

* PhD, Assistant Professor at Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum – Bulgarian Academy of Sciences 6A Moskovska st., 1000 Sofia, Bulgaria.

Ethnic Tolerance' in 2000 (under the leadership of Ergin Emin), and so on aimed at demonopolizing the MRF's political national and local participation, have created new but limited alternatives to the local Turkish and Muslim communities. The MRF's still retains its role as a leading political actor representing the Turks of Bulgaria. This paper draws attention to the factors, parameters and consequences of the political activity of the Turkish community at national and local levels, as well as the forms and ways of its political mobilization.

Keywords: Turks of Bulgaria, political participation, political monopolization and demonopolization

TURKS IN BULGARIA, MIGRATION WAVES AND CONTEMPORARY TRANSBORDER RELATIONS

Mila MAEVA*

ABSTRACT

The paper presents observations and analyzes on the contemporary transborder relations between Bulgaria and Turkey through the eyes of two Turkish groups - those in Bulgaria and the emigrants who left Bulgaria during the totalitarian regime and settled in Turkey. The target groups were selected as an object of the study because they are related in one or another way with both countries. The research is based on ethnographic fieldwork conducted in Kardzhali, Haskovo, Sofia and Shumen in 2014-2019 period conducted with classic ethnographic methods such as in-depth and semi-structured interviews, participant observation, case studies and autobiographical stories of the interlocutors. On one hand, the interlocutors focus on the transborder relations between the two countries. On the other hand the study draws attention to the cultural and social contacts made by Turkish groups on the border between Bulgaria and Turkey and the mutual contemporary influences in everyday and festival culture.

---

* Associate Professor, Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences, mila.maeva@yahoo.co.uk.

SON DÖNEM BULGARİSTAN GÖÇÜNÜN UZUN DÖNEMLİ PSİKOLOJİK ETKİLERİ

The Long-Term Psychological Effects of Last Migration from Bulgaria to Turkey

Ayla HOCAOĞLU UZUNKAYA*

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı son dönem Bulgaristan Göçünü (1989) yaşayan kadınlardaki travma etkisinin, göçü doğrudan yaşamamış yetişkin dönemdeki çocuklarının psikolojik sağlıkları üzerindeki etkisini incelemektir. **Yöntem:** Veri toplama araçları olarak Travma Maruziyet Ölçeği, Olay Etkisi Ölçeği-R, Kısa Semptom Envanteri, Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği, Ailede Koruyucu Etkenler Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma, son dönem Bulgaristan göçüne maruz kalmış 41 yaş ve üzerindeki (göç sırasında yetişkin olan) kadınlar (n=160) ve onların 16-27 yaş arasındaki (göç sırasında en fazla 2 yaşında olan) çocukları (n=160) ile yürütülmüştür. **Bulgular:** Araştırmanın sonuçları, zorunlu göç yaşantısıyla ilgili travma etkisi fazla olan kadınların çocuklarının psikolojik belirtilerinin daha fazla olduğuna işaret etmektedir. Ailedeki koruyucu etkenlerin varlığı ve temel varsayımların korunması ise psikolojik sağlık açısından koruyucu olmaktadır. **Sonuç:** Göç yaşantısının olumsuz etkilerinin azalması için göç sonrası güçlüklerin azalmasına ilişkin devlet politikalarının yürütülmesi ve yalnızlık duygularını azaltmak amacıyla göçmenlerin bir araya gelebilecekleri grupların ve dayanışma merkezlerinin olması gerekmektedir. Ayrıca göç yaşantılarının sonraki kuşaklardaki etkilerini inceleyen daha çok araştırma yapılması önemlidir.

---

* Araş.Gör. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.

Anahtar sözcükler: göç, travma, travmanın aktarımı, Bulgaristan Göçü

ABSTRACT

Objective: The aim of this study examine the effects of women's who live Last Bulgarian Migration (1989) traumatic impacts' their children psychological health in adulthood. **Method:** Trauma Exposure Scale, Impact of Event Scale-R, Brief Symptom Inventory, World Assumptions Scale, The Inventory of Family Protective Factors were used as instruments. This study was recruited women (n=160) who had lived Last Bulgarian Migration at least 41 years old (who is adult during migration) and their children between 16-27 years old (who is max 2 yeras old during migration). **Results:** Results show that children of women who have most traumatic impact related migration have most psychological effects. Protective factors in family and basic assumptions are protective in terms of pschological health. **Conclusion:** It is necessary groups and centers of solidarity to decrease feeling of loneliness and recruiting goverment politics to decrease post-migration living difficulties. Also it is important to recruite more study which examine migration experience effects on next generation.

Key words: migration, trauma, transmisson of trauma, Bulgarian Migration

REMEMBERING THE EXODUS: NARRATIVES OF 1989 MIGRANTS FROM BULGARIA TO TURKEY AND THEIR GROUP IDENTIFICATION STRATEGY

Magdalena ELCHINOVA*

ABSTRACT

The paper discusses narratives about the 1989 exodus of Bulgarian-born Turks to Turkey that have been heard and recorded by the author between 1995 and 2015 in Istanbul, Edirne, and Izmir, as well as in a few small settlements in northeastern Bulgaria. The aim of the discussion is to show that these narratives have been used as a tool for constructing a positive group image of the Turks of Bulgaria in immigration. The author observes a tendency towards standardization of these stories in the course of time. The stories are classified in two categories – public (for public use) and private (told in the family or among close friends), each of them characterizing with particular features. These features are analyzed in the paper, along with the impact of the place of re-settlement, the social characteristics of the narrators and the particular time set in which they are told, on the structuring of these narratives.

---

* Prof. Dr., New Bulgarian University, Department of Anthropology, melchinova@nbu.bg.

1989 YILINDAN SONRA İKİ VATAN ARASINDA GÖÇE TABİ TUTULANLAR VE KALANLAR (1989 GÖÇMENLERİ VE KALANLARIN ÖYKÜLERİ)

Behrin SHOPOVA*

ÖZET

1984-1985 yılları arasında düzenlenen ancak başarısızlıkla sonuçlanan Bulgaristan'da Türklerin etnik asimilasyon girişiminden birkaç yıl sonra komünist idare, bilimsel araştırmalarda “etnik temizleme”, “Büyük gezi”, “Zorunlu göç” olarak adlandırılan toplu göç kampanyası düzenliyor. 1989 yılının Mayıs ve Ağustos ayları arasında yüzbinlerce Türk, doğdukları evleri baskı üzerine terk edip komşu Türkiye'ye göçe zorlanıyor. Bu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yaşanan bir ülkeden başka bir ülkeye en büyük göç olayıdır. Rapor, 1989 yılından sonra Türkiye'ye göç edenler ile Bulgaristan'da kalanların kişisel hikayelerini konu alıyor. Göç edenler, yakın ancak yine de bilinmeyen Türk “vatanda” uyum sorunlarıyla karşılaşılıyor, Bulgaristan'da kalanlar ise önümüzdeki yıllarda insan ve vatandaşlık haklarının korunmadığı bir ortamda göç etme hayallerini beslemeye devam ediyor. Söz konusu iki model hikayelerin analizi tarihi ve etnografik yöntemle yapılacaktır.

---

* Dr., Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria. behrin@abv.bg.

TRANSBORDER COMMEMORATIONS OF THE MASS EXODUS OF BULGARIAN TURKS IN 1980s: TIME FRAMES, SOCIAL MEANINGS, AND MEMORY PATTERNS

Nikolai VUKOV*

ABSTRACT

Alongside its overlapping with the approaching anniversary after the political changes of 1989 and the end of the communist period, the 30th anniversary of the forced migration of Bulgarian Turks from Bulgaria to Turkey is notable also with the fact that it epitomizes also a generational turn – the change of the generation of witnesses with that of their descendants. This symbolic meaning of the anniversary raises a series of issues about the persistent memory of this traumatic event and its various manifestations three decades after the mass exodus. Among them, one can point, for example, the changes in the commemoration of this event over the years and with the changes of generations; the sites of memory that have appeared as a result of the commemorations at sites of trauma; the steady narratives that have crystallized in recounting of traumatic events, alongside the new recourses to memory of the younger generation. Together with the political meanings and uses that have surrounded the memory of this mass migration over the years, there is also a variety of commemorative forms that have developed during the three decades and that are indicative of the changing meanings and narratives about these traumatic events.

The current paper will revisit the mass exodus of Bulgarian Turks from the perspective of transborder commemorations as an

---

* Associate Professor, Ph.D., Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences (IEFSEM-BAS), nikolai.vukov@gmail.com

analytical concept that binds together the crossing of multilayered borders – spatial, political, temporal, as well as biographical and psychological ones. Putting this mass exodus into the context of other forms of mass migration and forceful expulsions in the Balkans, the paper will emphasize on the specific form of commemorating trauma via crossing back the political frontiers and reaching back to the sites of origin (one’s own, or that of ancestors). The presentation will outline three specific aspects of transborder commemorations – those related to the time frames of the commemorative meetings, their social meanings and the patterns of memory, with a separate emphasis on the involvement of younger generations. By analyzing these aspects, the paper will discuss on broader terms the impact of the migration on the contested policies of identities and memorizing the event in the Bulgarian cultural milieu in the 1990s and 2000s.

BULGARİSTAN GÖÇMENLERİNİN TÜRKİYE'DEKİ YERLEŞME DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Distribution agents of the settlements of immigrants from Bulgaria to Turkey

Beycan HOCAOĞLU*

ÖZET

Osmanlı vatanının bir parçası olan Balkanlar yarımadasındaki ilk ciddi toprak kaybı olan 1877-78 Osmanlı – Rus harbinin ardından Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler fasıllar halinde günümüze kadar sürmüştür. 93 harbi felaketinin ardından meydana gelen kitlesel göçlerin akabinde Balkan savaşlarının yarattığı göç dalgası ve daha sonra Bulgaristan'ın komünist rejime girmesinin ardından 1950'li, 70'li ve nihayetinde 89 yılında meydana gelen göç hareketleri bu süre gelen göçlerin kitlesel halde gerçekleşen ve hafızalarımızda kazınan en önemlileridir. 19. yüzyıldan günümüze devam eden göç dalgalarının yarattığı en önemli sorun da hiç şüphesiz göçmenlerin Türkiye'deki iskânıdır. Günümüzde Bulgaristan göçmenlerinin dağılışıma baktığımızda özellikle İstanbul, Bursa, İzmir ve Tekirdağ gibi dört ilde toplandıklarını görürüz. Göçmenlerin dağılışındaki bu kümelenmenin nedenleri çalışmanın asıl amacı olmakla birlikte göçlerin yüzyıllık gelişim süreci içerisinde göçmen iskânlarının nasıl bir dağılışı gerçekleştirdiğini ve süreç içerisinde nasıl bir değişiklik gösterdiği üzerinde durulacaktır.

ABSTRACT

The Russo-Turkish war of 1877 which was the first remarkable retreat of Ottomans from Balkan Peninsula is also the beginning

---

* Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü, beycan.hocaoglu@ikc.edu.tr

point of the long lasting emigration from Bulgaria to Turkey. The disastrous retreats of Ottomans of 1877 and 1913 from the Balkans and Communist regime which took the power between 1944 and 1989 in Bulgaria creates major emigration waves destined to Turkey. One of the main results of these long lasting emigration waves was the settlement problems of the asylum seekers in Turkey. Today the Bulgarian immigrants are clustering mainly in four major Turkish provinces of İstanbul, İzmir, Bursa and Tekirdağ. The distribution pattern of Bulgarian immigrants and the change of that pattern over time is the main focus of this study.

1989 GÖÇÜNÜ HAZIRLAYAN NEDEN VE GELİŞMELER

Reasons and Factors Causing the 1989 Bulgarian Emigration

Ali DAYIOĞLU*

ÖZET

Bulgaristan Prenslüğünün kurulduğu 1878'den 'sert asimilasyon politikasına' son verildiği 1989'a kadar Bulgaristan yönetimlerinin ülkedeki Müslüman-Türk azınlıkla ilgili uygulamalarına bakıldığında, sistemli bir şekilde süregelen baskıcı bir devlet politikasının uygulandığı görülmektedir. Bu dönem içerisinde, 1919-1923 Bulgaristan Çiftçi Partisi ve 1944-1947 Vatan Cephesi iktidarları dönemi gibi azınlığa yönelik baskıcı uygulamaların çok azaldığı ve azınlığa çeşitli hakların tanındığı dönemler söz konusu olmuşsa da, Bulgaristan yönetimleri ana hedef olarak dilsel, kültürel ve etnik bakımlardan türdeş bir ulus-devlet yaratmaya yönelmişlerdir. Bulgaristan yönetimleri böyle bir amaca ulaşmada en büyük engel olarak görülen azınlıklardan kurtulma, bunun için de ya asimilasyon politikaları uygulayarak onları çoğunluk içerisinde eritme, ya da göç ettirme politikası izlemişlerdir. Todor Jivkov yönetimi tarafından "Büyük Gezinti" olarak adlandırılan 1989 Göçü, göç ettirme politikasının en uç ve dramatik örneğini oluşturmuştur. Bu çalışmada, Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin en büyük zorunlu göçü niteliğindeki 1989 Göçünü hazırlayan neden ve gelişmeler tartışılacaktır.

---

* Doç. Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Lefke 99728, KKTC, (adayioglu@eul.edu.tr) ORCID ID: orcid.org/0000-0001-5018-511X

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Müslüman-Türk Azınlık, Asimilasyon, Bulgaristan Komünist Partisi, Todor Jivkov, 1989 Göçü.

ABSTRACT

Examining the Bulgarian administrations' practices regarding the Muslim-Turkish minority, from the establishment of the Bulgarian Principality in 1878 to the end of 'harsh assimilation process' in 1989, it is possible to say that the Bulgarian administrations used repression as a systematic state policy. During this period, albeit brief periods when many constraints were removed and various rights were granted such as during the Bulgarian Agrarian Party's rule between 1919 and 1923 and the Fatherland Front's rule between 1944 and 1947, the Bulgarian administrations aimed to create a linguistically, culturally and ethnically homogenous nation-state. To this end, the Bulgarian administrations pursued a policy of eliminating the minorities, who were seen as the biggest obstacle to a homogenous state by either implementing assimilation policies and dissolving them in the majority or forcing them to emigrate. The 1989 Migration, which was named as "The Grand Excursion" by the Todor Zhivkov administration, was the most extreme and dramatic example of such a forced migration policy in contemporary history. In this study, the reasons and factors that determine the 1989 Migration of Turks, which is the biggest forced migration of people in Europe since the Second World War, will be discussed.

Keywords: Bulgaria, Muslim-Turkish Minority, Assimilation, Bulgarian Communist Party, Todor Zhivkov, 1989 Migration.

“STRANGERS AMONG OWN PEOPLE”: STORIES OF REGULAR BORDER CROSSINGS OF THE TURKS FROM BULGARIA

Slavka KARAKUSHEVA*

ABSTRACT

As a result of the complex politics of both Bulgarian and Turkish nation states towards the Turkish minority in Bulgaria, a huge number of the latter moved to Turkey in different migration waves during the whole XX c. The biggest one was in the summer of 1989 when still with fresh memories about the assimilation campaign, hundreds thousand left their homes and the familiar social milieu behind and were compelled to adapt to a relatively new political, cultural and social environment. Some of them settled in different cities mainly in Western Turkey, others – unable to adapt – returned to Bulgaria within a few months, and a third part never left for Turkey. Irrespectively of what country people chose to (re)build their “homes”, they established relations and networks over the frontiers and sustained transnational connections of various kinds – family and relative bonds, friendships, business initiatives.

Movements over the state borders continued in both directions after the fall of the Berlin Wall as well. They were encouraged by the relatively liberal migratory regimes towards the Turks in/from Bulgaria that both countries maintained by 2007. Recently however, 30 years after the exodus of 1989, statistical data have reported migration increase in certain regions in Bulgaria, populated with majority of ethnic Turks, while articles in press

---

* Asst., Sofia University St. Kliment Ohridski (Bulgaria)/ Centre for Southeast European Studies, University of Graz (Austria), slavka.karakusheva@gmail.com

have informed about “returning” of those who had migrated to Turkey before. Although there are various forms and reasons for this so called “return”, the proposed paper attempts to explore the mobility trajectories of a group of people who cross the state borders on a regular basis but also cross the boundaries of the statistical categorization. They neither “return” to the places of their origin, nor fully remain at the places where they settled, but establish and reorganize their lives in both locations. Thus, the research looks at the emotional alongside the rational factors behind the individual or the family motivation for bilocal residency. Based on an ethnographic fieldwork, it explores “the destiny of the migrant” – what it means to “be at home” at both places, “to miss the other one” while staying at any of them but also to feel a “stranger among own people”. The paper discusses the degrees of acceptance and the markers of estrangement that the Turkish migrants from Bulgaria experience in both societies.

GÖÇ SONRASI BULGARİSTAN'DA YAŞAYAN TÜRKLERİN BULGARLAR İLE SOSYAL İLİŞKİLERİNDE DÖNÜŞÜM

Ramazan BİÇER*

ÖZET

Türklerin Balkanlardaki varlığı, eski çağlara dayanmaktadır. Ancak Osmanlıların Balkanlara ulaşmasıyla birlikte, Bulgaristan'da ciddi bir Türk varlığı ve egemenliği oluşmuştur. Türkler, Balkanlarda birçok medeniyet izleri ve kültür eserleri bırakmıştır. Yaklaşık beş yüz yıl yönetiminde tuttuğu Balkanlar'dan çekilmesiyle birlikte, Balkanlarda kalan Türkler, büyük bir zulme maruz kalmış ve ciddi bir asimilasyon girişimlerine uğramış olmakla birlikte, var olma ve kimliklerini yaşatma mücadelesi vermişler ve öz benliklerini korumuşlardır. Son yıllarda Bulgaristan yönetimindeki değişimler ve gelişimler doğrultusunda, Türklere çok önceleri verilen ama hiç yürürlükte olmayan haklar, 2012 yılı itibarıyla yeniden gündeme gelmiş ve Bulgaristan Parlamentosu tarafından Komünist dönemde Türklere yapılan baskılar kınanmıştır. Siyasi gelişmelerin ötesinde Ehl-i Sünnet ve Bektaşî/Alevî grupların oluşturduğu Müslüman Türk toplumu, uzun yıllar Bulgar kökenlilerde birlikte yaşamış, sosyal hayatta birliktelik yapmış, arkadaşlık ve evlilikler gerçekleştirmiştir. Bu çalışmamızda, göç sonrası sosyal hayatta birliktelik, arkadaşlık ve evliliğin Bulgaristan Türkleri tarafından nasıl değerlendirildiği üzerinde durmaktayız.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, etnik barış, Türkler, Bulgarlar, sosyal ilişkiler.

---

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, rbicer@sakarya.edu.tr

**ULUSLARARASI GÜÇ İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA
BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN 1980'LERDEKİ
TOTALİTER POLİTİK ŞİDDETİ ANMA
ETKİNLİKLERİNİN ÇEŞİTLİ BOYUTLARI**

Vildane DİNÇ*

ÖZET

Sunumda birinci olarak Bulgaristan Türklerinin düzenledikleri anma etkinlikleri kısaca tanıtılmaktadır. İkinci olarak, söz konusu anma etkinliklerinden doğrudan politik şiddetle ilgili olanlar, uluslararası güç ilişkileri bağlamına yerleştirilmektedir. Üçüncü olarak, bu anma etkinliklerinin çeşitli işlevleri ve sorunları tartışılmaktadır. Son olarak, anma etkinliklerini daha işlevsel kılmak için çeşitli önerilerde bulunmaktadır.

---

* Ögt. Gör., Uludağ Üniversitesi, vildane.ozkan@gmail.com

BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN KÜLTÜREL HAKLARINA İLİŞKİN BAZI TESPİTLER

Some Determinations on Cultural Rights of Turks in Bulgaria

Fatma RODOPLU*

ÖZET

Kültür, Bulgaristan Türklerinin etnik kimliğinin en önemli yapı taşıdır. Bireyin ve toplumların kültürel kimliği zaman içerisinde dil, din, gelenek, görenek gibi ortak değerlerin birleşmesiyle oluşur. Bugünkü Bulgaristan Devleti kurulduktan sonra Bulgaristan'daki Türkler kendine özgü ve kimliklerinin başlıca göstergesi olan bir kültür yaratmışlardır. Zaman içerisinde sosyal, ekonomik ve siyasi olayların etkisiyle Bulgaristan Türk kültüründe gelişim ve değişim meydana gelmiştir. Bulgaristan Devletinin ülkedeki Türklerin kültürüne yaklaşımı siyasi iktidarlara bağlı olarak değişim göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Türkler, Kültür

ABSTRACT

Culture is the most important building block of the ethnic identity of the Turks in Bulgaria. The cultural identity of the individual and societies is formed over time by the integration of common values such as language, religion, tradition. After the establishment of the current state of Bulgaria, the Turks in Bulgaria have created a culture that is unique and a major indicator of their identity. As a result of the social, economic and political events, the development and change of the Turkish culture in Bulgaria has occurred. The

---

* Arş. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü

Bulgarian state's approach to the culture of the Turks in the country has changed depending on the political powers.

Key Words: Bulgaria, Turks, Culture

2019